

Perehüvitiste seaduse ja perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnou seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2022–2023¹ on kokku lepitud, et alates 1. jaanuarist 2023. a tõstetakse lastega pere parema toimetuleku tagamiseks ning pere väärtustamiseks järgmisi toetuseid:

1. esimese ja teise lapse toetus suureneb 80 euroni kuus;
2. üksikvanema lapse toetus suureneb 80 euroni kuus;
3. lasterikka pere toetus suureneb 3–6 lapse puhul 600 euroni kuus ning 7 ja enama lapse puhul 800 euroni kuus;

Samuti on lepitud kokku lasterikka pere toetuse indekseerimises pensioniindeksiga alates 2024. aastast.

Lisaks kavandatakse eelnõuga muudatust perekonnaseaduses sätestatud elatise arvutamise regulatsioonis, mille kohaselt ei võeta edaspidi miinimumelatise arvutamisel arvesse lasterikka pere toetust. Muudatuse eesmärk on tagada, et lasterikka pere toetuse suurenemine ei vähendaks lapse ülalpidamiseks väljamõistetud elatise suurust. Muudatus aitab kaasa lasterikaste pere heaolu tagamisele, toetades sellega eelnõu üldist eesmärki.

Peretoetuste suurendamine toetab pere majanduslikku toimetulekut ja tõstab kindlustunnet perelisa planeerimisel.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Perehüvitiste seaduse muudatused on ette valmistanud Sotsiaalministeeriumi laste ja pere osakonna nõunik Merlin Murumets (tel 626 9806, merlin.murumets@sm.ee) ja perekonnaseaduse muudatused Justiitsministeeriumi eraõiguse talituse juhataja Vaike Murumets (tel 620 8263, vaike.murumets@just.ee). Eelnõu mõjude hindamise peretoetuste muudatuste osa on teinud Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna analüütik Age Viira (tel 626 9141, age.viira@sm.ee) ja nõunik Alis Tammur (tel 626 9750, alis.tammur@sm.ee) ning elatist puudutavas osas Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse nõunik Pilleriin Lindsalu (tel 620 8221, pilleriin.lindsalu@just.ee).

Eelnõu juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Alice Sündema (tel 626 9271, alice.sundema@sm.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2022–2023 7. peatüki „Toimetulek, peretoetused ja hinnatõusu leevendamine“ punktiga 7.3, mis seab eesmärgiks võtta 1.

¹ „Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2022–2023“ kinnitamine, <https://www.riigiteataja.ee/akt/306082022001>

novembriks vastu seadus, millega tõstetakse alates 1. jaanuarist 2023. a Eesti lastega perede toimetulemise kindlustamiseks ning perede väärtustamiseks olulisi toetusi.

Eelnõuga muudetakse perehüvitiste seaduse (PHS) redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 07.06.2022, 3 ja perekonnaseaduse (PKS) redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 08.06.2022, 5.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthäälteenamus.

Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärk on parandada lastega perede toimetulekut ja toetada sündimust ning tagada lasterikaste perede toetuse seos palga- ja elukalliduse tõusuga, säilitades seega toetuse reaalkaalu. Eritähelepanu on ühe vanemaga peredel ja lasterikastel peredel ehk peretüüpidel, kus on keskmisest suurem vaesusrisk või kus laste kasvatamisega kaasnevad perele suuremad kulud.

Eelnõu kohta ei ole koostatud hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) kohaselt väljatöötamiskavatsust, kuna muudatuste sisu ja tähtsuse tõttu on eelnõu menetlus kiireloomuline (HÕNTE § 1 lg 2 p 1) ning seaduseelnõu seadusena rakendamise ei kaasne olulist õiguslikku muudatust või muud olulist mõju (HÕNTE § 1 lg 2 p 5).

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmest paragrahvist, millest esimeses sätestatakse PHS-i muudatused, teises PKS-i muudatused ja kolmandas seaduse jõustumine.

Eelnõu §-ga 1 suurendatakse PHS-is sätestatud peretoetuste suuruseid ja luuakse regulatsioon lasterikka pere toetuse indekseerimiseks. Igakuiste peretoetuste eesmärk on tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine. Peretoetused suurendavad laste heaolu ja perede kindlustunnet ning väärtustavad lapsi ja laste kasvatamist.

Eelnõu § 1 punktiga 1 suurendatakse PHS § 17 lõikes 3 sätestatud esimese ja teise lapse lapsetoetuse suurust 60 eurolt 80 euroni kuus. Muudatusega toetab riik senisest enam lapsi ja laste kasvatamist.

Eelnõu § 1 punktiga 2 suurendatakse PHS § 19 lõikes 3 sätestatud üksikvanema lapse toetuse suurust 19,18 eurolt 80 euroni kuus.

Ühe vanemaga pered on võrreldes teiste peretüüpidega Eestis suurimas vaesuses. 2020. aastal elas suhtelises vaesuses 37,5% ühe täiskasvanuga lastega leibkondi. Absoluutne vaesus kasvas 2020. aastal võrreldes aasta varasemaga 5,3%-lt 6,4%-le, mis on ligi kaks korda enam kui kõigi Eesti lastega perede puhul keskmiselt. Toetuse suurendamisega tagatakse perele adekvaatses suurusel toetus, mis aitab kaasa vaesuse ennetamisele ja leevendamisele.

Eelnõu § 1 punktidega 3 ja 4 suurendatakse PHS § 21 lõigetes 2 ja 3 sätestatud kolme- kuni kuuelapseliste perede lasterikka pere toetuse suurust 300 eurolt 600 euroni kuus ning seitsme ja enamalapseliste perede lasterikka pere toetust 400 eurolt 800 euroni kuus.

Lasterikastele perele tähelepanu pööramise vajadust on rõhutatud põhiseaduse § 28, mis ütleb, et lasterikkad pered on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all. Lasterikka pere toetus on lasterikastele perele suunatud täiendav igakuine universaalne peretoetus, mis aitab kanda keskmisest suurema perega kaasnevaid kulusid. Toetuse maksmise aluseks on eeldus, et lasterikastel peredel on lastega seotud kulud tervikuna keskmisest suuremad ning ka suurema eluaseme või transpordivahendi hankimine ja ülalpidamine on perele täiendav majanduslik koormus. Lasterikka pere toetuse suurendamine võimaldab peredel säilitada nende senise toimetuleku taseme peale kolmanda ja järgneva lapse sündi, toetades seeläbi ka sündimust.

Eelnõu § 1 punktiga 5 täiendatakse PHS § 21 lõigetega 4 ja 5, millega luuakse lasterikka pere toetuse indekseerimise regulatsioon.

Igakuine lasterikka pere toetus on kolme ja enama lapsega perele toeks läbi aastate, aidates vanematel lastega seonduvaid kulusid pikemalt ette planeerida ning tagades seeläbi perele parema kindlustunde. Kuna toetus ei ole täna indekseeritud, hakkab selle väärtus aasta-aastalt palga- ja elukalliduse kasvule alla jääma, kaotades tõhusust nii perele heaolu tagamisel kui ka sündimust toetava meetmena.

Selleks et lasterikka pere toetus oleks jätkuvalt proportsionaalne elatustaseme tõusuga ning et toetuse suurust ei peaks igal aastal muutma, indekseeritakse toetus iga kalendriaasta 1. maiks riikliku pensionikindlustuse seaduse § 26 lõike 6 alusel kinnitatud indeksiga. Indeksi väärtus sõltub 20 protsenti tarbijahinnaindeksi aastasest kasvust ja 80 protsenti sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa laekumise aastasest kasvust. Lasterikka pere toetust ei indekseerita, kui indeksi väärtus on väiksem kui 1,000. See tähendab, et elatustaseme langedes lasterikka pere toetus ei vähene. Vabariigi Valitsus kinnitab pensioniindeksi hiljemalt jooksva aasta 20. märtsiks. Hajutamaks pensionide ja peretoetuste väljamaksu riske ja tagamaks sotsiaalkaitse infosüsteemi (SKAIS2) jõudlust ning sotsiaalkindlustusameti (SKA) poolt kiiret ja kvaliteetset kliendihaldust, on vajalik pensionid ja peretoetused indekseerida erinevatel kuupäevadel. Eriti kriitiline saab olema indekseerimine 2024. aastal, kui 1. aprilliks indekseeritakse pensionid esmakordselt SKAIS2-s ja esmakordselt 1. maiks indekseeritakse ka lasterikka pere toetus.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse PKS-is elatise regulatsiooni. Eelnõus ette nähtud PHS-i muudatused hakkaksid olulisel määral mõjutama senist miinimumelatise arvutamise valemist. Kehtiva PKS § 101 lõike 5 kohaselt ei pea vanem andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel. Viidatud säte jätab küll kohtuniku otsustada, millises ulatuses neid toetusi miinimumelatise summa vähendamisel arvestada, kuid justiitsministeeriumi poolt miinimumelatise arvutamise lihtsustamiseks loodud elatiskalkulaatori² valemis vähendatakse elatise summat vaikumisi iga lapse puhul poole lapsetoetuse ulatuses. Lisaks jagatakse lasterikka pere toetus pere kõikide laste vahel ja arvestatakse pool iga lapse osast elatise summast maha. Sarnastest põhimõtetest on miinimumelatise arvutamisel valdavalt lähtunud ka kohtunikud.³

Senistest põhimõtetest lähtudes tekiks PHS muudatuste jõustudes lahus elavate vanemate puhul olukord, kus kehtiva miinimumelatise arvutamise valemi kohaselt väheneks oluliselt

² Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/>

³ Vt Tallinna Ringkonnakohtu 11. veebruari 2022 otsus tsiviilasjas nr 2-19-20735, p. 12.4. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=308604271>.

miinimumelatisel summa, mida last peamiselt kasvatava lasterikka pere vanem saaks teiselt vanemalt nõuda. Seda ilmestavad järgmised näited:

Näide 1 (kehtiv õigus): Kui lähtuda elatiskalkulaatori arvutuskäigust, tuleb **kolmelapselise pere puhul kehtiva õiguse järgi** esimese kahe lapse miinimumelatisel summaks 175,64 eurot ühe lapse kohta kuus ning kolmanda lapse miinimumelatisel summaks 155,64 eurot ühe lapse kohta kuus.⁴ See teeb kokku 506,92 eurot, tingimusel et sellest summast ei tehta omakorda mahaarvamisi teise vanemaga koos veedetava aja⁵ ja laste väikese vanusevahe⁶ arvelt. Lisaks saab see pere lapsetoetust ja lasterikka pere toetust summas 520 eurot kuus (60+60+100+300). Elatise nõue ja toetused kokku on 1026,92 eurot kuus.

Näide 2 (PHS muudatuste jõustudes): Kui PKS-i ei muudetaks, tuleks **kolmelapselise pere puhul alates jaanuarist 2023** esimese kahe lapse miinimumelatisel summaks 115,64 eurot ühe lapse kohta kuus ning kolmanda lapse miinimumelatisel summaks 105,64 eurot ühe lapse kohta kuus.⁷ See teeb kokku 336,92 eurot, tingimusel et sellest summast ei tehta omakorda mahaarvamisi teise vanemaga koos veedetava aja⁸ ja laste väikese vanusevahe⁹ arvelt. Lisaks saaks see pere lapsetoetust ja lasterikka pere toetust summas 860 eurot kuus (80+80+100+600). Elatise nõue ja toetused kokku on 1196,92 eurot kuus. Lapsi peamiselt kasvatava vanema võit peretoetuste suurenemisest oleks sellisel juhul kehtiva õigusega võrreldes 170 eurot kuus (1196,92–1026,92). Võrdluseks koos elavate perede võit planeeritavast peretoetuste suurenemisest on 340 eurot kuus.

Kuna lasterikka pere toetuse suurendamise eesmärk on tagada parem abi keskmisest suurema perega kaasnevate kulude katmisel, ei oleks muudatus eesmärgipärane, kui samal ajal väheneks elatist maksva vanema panus laste ülalpidamisse.

Eelnõu § 2 punktiga 1 muudetakse PKS § 101 lõiget 5 ja jäetakse sellest välja viide lasterikka pere toetusele. Alates 01.01.2022 kehtiva õiguse kohaselt võetakse nii lapsetoetusi kui ka lasterikka pere toetust arvesse vanema ülalpidamiskohustuse suuruse määramisel, mis tähendab, et vanema ülalpidamiskohustus on nende toetuste võrra väiksem.

1. jaanuaril 2022 jõustunud PKS muudatuste seletuskirjas on välja toodud, et kuna tegemist on [lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse puhul] toetustega, mille eesmärk on pere toimetuleku

⁴ **Arvutuskäik:** baassummale 209,20 eurot lisatakse 3% Eesti keskmisest brutokuupalgast ehk 46,44 eurot. 46,44 + 209,20 = 255,64 eurot. Eemaldame lapse elatise summast kehtiva lasterikka pere toetuse (300 eurot) jagatud kahele ja jagatud seejärel laste arvuga, kes saavad toetust $[255,64 - (300/2)/3 = 205,64]$ ning saadud summast lahutame omakorda kehtivast lapsetoetusest (esimese kahe lapse puhul 60, järgnevate puhul 100) pool $[205,64 - (60/2) = 175,64$ või $205,64 - (100/2) = 155,64]$.

⁵ PKS § 101 lg 6 sätestab, et kui laps viibib kohustatud vanema juures aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga.

⁶ PKS § 101 lg 7 näeb ette, et kui isik on kohustatud elatist tasuma sama pere mitmele lapsele, vähendatakse järgnevate laste puhul elatise summat 15 protsenti esimese lapse elatise summaga võrreldes. Elatise summat ei vähendata mitmike puhul ja laste puhul, kelle vanusevahe on suurem kui kolm aastat.

⁷ **Arvutuskäik:** baassummale 209,20 eurot lisatakse 3% Eesti keskmisest brutokuupalgast ehk 46,44 eurot. 46,44 + 209,20 = 255,64 eurot. Eemaldame lapse elatise summast planeeritava lasterikka pere toetuse (600 eurot) jagatud kahele ja jagatud seejärel laste arvuga, kes saavad toetust $[255,64 - (600/2)/3 = 155,64]$ ning saadud summast lahutame omakorda planeeritavast lapsetoetusest (esimese kahe lapse puhul 80, järgnevate puhul 100) pool $[155,64 - (80/2) = 115,64$ või $155,64 - (100/2) = 105,64]$.

⁸ PKS § 101 lg 6 sätestab, et kui laps viibib kohustatud vanema juures aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga.

⁹ PKS § 101 lg 7 näeb ette, et kui isik on kohustatud elatist tasuma sama pere mitmele lapsele, vähendatakse järgnevate laste puhul elatise summat 15 protsenti esimese lapse elatise summaga võrreldes. Elatise summat ei vähendata mitmike puhul ja laste puhul, kelle vanusevahe on suurem kui kolm aastat.

parandamine, on põhjendatud neid elatise summa kindlaksmääramisel arvesse võtta.¹⁰ Selline regulatsioon toob kaasa olukorra, kus lasterikka pere toetuse suurenemisel väheneb teise vanema makstav elatist. Selline tulemus ei oleks kooskõlas käesoleva eelnõu eesmärgiga, milleks on lastega perede toimetuleku parandamine ja sündimuse toetamine.

Näide 3 (lasterikka pere toetuse elatise valemist eemaldamisel): Eelnõuga kavandatud lahenduse korral, kus lasterikka pere toetus jääb elatise arvutamise valmist välja, tuleks kolmelapselise pere puhul alates jaanuarist 2023 esimese kahe lapse miinimumelatise summaks 215,64 eurot ühe lapse kohta kuus ning kolmanda lapse miinimumelatise summaks 205,64 eurot ühe lapse kohta kuus.¹¹ See teeb kokku 636,92 eurot, tingimusel et sellest summast ei tehta omakorda mahaarvamisi teise vanemaga koos veedetava aja¹² ja laste väikese vanusevahe¹³ arvelt. Lisaks saaks see pere lapsetoetust ja lasterikka pere toetust summas 860 eurot kuus (80+80+100+600). Elatise nõue ja toetused kokku summas 1496,92 eurot kuus. Lapsi peamiselt kasvatava vanema võit peretoetuste suurenemisest ja elatise valemi muutmisest oleks sellisel juhul kehtiva õigusega võrreldes 470 eurot kuus (1496,92–1026,92). Võrdluseks koos elavate perede võit peretoetuste suurenemisest on 340 eurot kuus.

Näitest 3 nähtub, et teisest vanemast lahus elav kolme last peamiselt kasvatav vanem võidaks lisaks suurenevale peretoetusele lastest lahus elava vanema arvel veel täiendavad 130 eurot kuus. Sellise muudatusega on tagatud, et lasterikka pere toetuse tõus parandab täiel määral laste toimetulekut, lisaks suureneb ka elatist maksva vanema rahaline kohustus oma laste ülalpidamisel.

Eelnõu § 2 punktiga 2 täiendatakse PKS § 217² lõikega 1¹ ja lisatakse seadusesse rakendussäte, mis kohaldub enne eelnõus ette nähtud muudatuste jõustumist tehtud kohtulahenditele.

Kui eelnõu ning sellega koos ka PKS miinimumelatise arvutamise muudatus jõustub planeeritud ajal ehk 1. jaanuaril 2023, on selleks hetkeks praegune miinimumelatise arvutamise kord kehtinud täpselt aasta – 1. jaanuarist kuni 31. detsembrini 2022. Seega tuleb lisaks uuel aastal kehtima hakkavale muutunud miinimumelatise valemile, viia muudatustega kooskõlla ka aastal 2022 tehtud elatise kohtulahendid, milles on lasterikka pere toetust elatise summa kindlaksmääramisel muutuva suurusena arvesse võetud.

Rakendussätte loomata jätmise korral koheldaks peresid erinevalt sõltuvalt nende suhtes elatise lahendi tegemise ajast. Ilma rakendussätteta oleksid 2022. aastal kindlaks määratud elatiste summad lasterikaste perede puhul uue regulatsiooni järgi kindlaksmääratavatest summadest oluliselt väiksemad ning realiseeruks eelpool näites 2 toodud olukord, mille kohaselt kataks peretoetuste kasv suures osas elatist maksma kohustatud vanema ülalpidamiskohustuse oma laste suhtes.

¹⁰ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskiri, lk 6.

¹¹ Arvutuskäik: baassummale 209,20 eurot lisatakse 3% Eesti keskmisest brutokuupalgast ehk 46,44 eurot. 46,44 + 209,20 = 255,64 eurot. Lahutame sellest summast planeeritavast lapsetoetusest (esimese kahe lapse puhul 80, järgnevate puhul 100) pool [255,64 – (80/2) = 215,64 või 255,64 – (100/2) = 205,64].

¹² PKS § 101 lg 6 sätestab, et kui laps viibib kohustatud vanema juures aasta jooksul keskmiselt seitse kuni viisteist ööpäeva kuus, vähendatakse elatise summat proportsionaalselt kohustatud vanemaga koos veedetava ajaga.

¹³ PKS § 101 lg 7 näeb ette, et kui isik on kohustatud elatist tasuma sama pere mitmele lapsele, vähendatakse järgnevate laste puhul elatise summat 15 protsenti esimese lapse elatise summaga võrreldes. Elatise summat ei vähendata mitmike puhul ja laste puhul, kelle vanusevahe on suurem kui kolm aastat.

Sellise olukorra ärahoidmiseks on vajalik rakendussäte, mille mõte seisneb selles, et kui kohus on 2022. aastal teinud lahendi, milles on muutuva suurusena kindlaksmääratud elatise summa seotud lasterikka pere toetuse suurusega, tuleks 2023. aastast alates selle kohtulahendi kohaselt elatise summa arvutada nii, et lasterikka pere toetuse võrra elatise summale juurde- ega mahaarvamisi ei tehta. Kohtulahendi muutmiseks ei ole tarvis eraldi kohtusse pöörduda. See tähendab, et kui võlgnik täidab elatise maksmise kohustust vabatahtlikult, arvutavad lapsevanemad ise elatise summa ümber (abivahendina on võimalik kasutada elatiskalkulaatorit¹⁴). Juhul kui elatise nõudega pöördutakse kohtutäituri juurde täitemenetluse algatamiseks, arvutab elatise summa ümber kohtutäitur.

Rakendussättes ei eristata seda, kas tegemist on lastele määratud miinimumelatisega PKS § 101 kohaselt, miinimumist väiksemana kindlaks määratud elatisega PKS § 102 lõike 2 kohaselt või miinimumist suuremana kindlaks määratud elatisega PKS § 102 lõike 3 kohaselt.

Eelnõu § 2 punktiga 3 muudetakse PKS § 217² lõiget 2 ja laiendatakse selle sätte kohaldamisala uuele lõikele 1¹. Kuna lisatav rakendussäte võib erandlikel juhtudel tuua kaasa olukorra, kus kohtulahendiga välja mõistetud elatis osutub alates 01.01.2023 seda maksuma kohustatud vanemale üle jõu käivaks, on vajalik võimalus pöörduda selle olukorra lahendamiseks kohtusse.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse seaduse jõustumine. Peretoetuste suurendamist ja elatise arvutamise regulatsiooni puudutavad muudatused jõustuvad 01.01.2023 ja lasterikka pere toetuse indekseerimine jõustub 01.05.2024. Muudatuste jõustumise ajad on lepitud kokku ja fikseeritud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2022–2023 ning need on kooskõlas riigieelarveliste võimaluste ja rakendamiseks vajaliku ettevalmistusajaga.

Eelnõu § 3 lõikes 1 sätestatakse, et eelnõu jõustub 2023. aasta 1. jaanuaril.

Eelnõu § 3 lõikes 2 sätestatakse, et eelnõu § 1 punkt 5, mis puudutab lasterikka pere toetuse indekseerimist, on planeeritud jõustuma 1. mail 2024. a.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole puutumuses Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Eelnõus esitatud muudatustega võib eeldada mõju esinemist järgmistes valdkondades: sotsiaalne, sh demograafiline mõju, mõju majandusele, mõju regionaalarengule ning mõju riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste korraldusele. Mõju majandusele avaldub leibkondade toimetulekus ja majanduslikes otsustes ning seda on käsitletud koos sotsiaalse mõjuga alapeatükis 6.1. Mõjude olulisuse hinnati nelja kriteeriumi alusel: mõju ulatus, mõju avaldumise sagedus, mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk.

6.1. Sotsiaalne, sh demograafiline mõju

¹⁴ Justiitsministeeriumi väljatöötatud elatiskalkulaator, mis aitab vanematel saavutada kokkulepet lapsele makstava miinimumelatisel osas. Kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/>

6.1.1. Mõju inimeste heaolule ja sotsiaalsele kaitsele

Seaduseelnõus kirjeldatud muudatused puudutavad kõiki Eesti perehüvitisi saavaid lastega peresid ja nendes peredes kasvavaid lapsi. SKA andmetel maksti 2022. aasta juuli lõpu seisuga lapsetoetust kokku 161 440 perele 269 664 lapse kohta. Võrreldes lapsetoetust saavate laste koguarvu kuni 19-aastaste arvuga rahvastikus, selgub, et lapsetoetust saab hinnanguliselt 98% selles vanuses lastest. Lapsed moodustavad märkimisväärse osa Eesti ühiskonnast – eelnõu muudatustest on mõjutatud umbes viiendik Eesti elanikkonnast ning mõjutatud sihtrühma suurust võib hinnata keskmiseks.

Eelnõuga kavandatud elatise arvutamise regulatsiooni muutmine puudutab lapsevanemaid, kes saavad või maksavad lapse ülalpidamiseks elatist. Elatist saavate sõltuvate lastega leibkondade arv oli 2020. aastal Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu andmetel hinnanguliselt 17 000. Muudatus puudutab eelkõige neid lapsi ja lapsevanemaid, kelle puhul mõistab elatise välja kohus ning elatise suurus arvutatakse seega vastavalt PKS-ile. Aasta jooksul algatatakse kohtus umbes paar tuhat elatisega seotud kohtuasja (2019. aastal 2323, 2020. aastal 2472)¹⁵. Eelnõu § 2 punktiga 2 lisatakse PKS-i rakendussäte enne 2023. aasta 1. jaanuari tehtud kohtulahendite kohta, millest tulenevalt mõjutab muudatus ka neid lapsevanemaid, kelle puhul on elatis välja mõistetud enne muudatuse jõustumist ja kelle elatise suurus sõltub lasterikka pere toetusest.

Eelnõu seostub lapse õigusega inimväärsele elatustasemele ning õigusega osa saada sotsiaalkindlustuse hüvedest, mis on sõnastatud ÜRO lapse õiguste konventsioonis. Perehüvitistel on oluline roll laste vaesuse sh pikaajalise vaesuse vähendamisel ning seda näitas ka lastetoetuste tõstmine alates 2013. aastast ning lasterikka pere toetuse kehtestamine 2017. aastal¹⁶. Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu andmetel on suhtelises vaesuses elavate laste osakaal küll viimastel aastatel vähenenud (15,5% 2020. aastal), kuid absoluutses vaesuses elavate laste osakaal (2,5%) on jäänud samale tasemele või mõnevõrra suurenenud. Energia, kütuse ja toiduainete hüppeline kallinemine on juba muutnud ja muudab ka edaspidi lastega perede majandusliku toimetuleku varasemast keerulisemaks. Eelnõuga tehtavad muudatused suurendavad lastega perede majanduslikku heaolu ja kindlustunnet muutuva elatustasemega toimetulekuks.

Muudatuste majandusliku ja sotsiaalse mõju ulatus sõltub eelkõige lapsetoetust saavate laste arvust peres (vt Tabel 1). Ligikaudu pooled Eesti pered on ühelapselised ning neile hakkab igakuiselt lapsetoetuse suurenemise tõttu laekuma 20 eurot varasemaga võrreldes rohkem. 35% peredest on kahe lapsega ning nemad saavad lapsetoetuse tõusust 40 eurot täiendavat sissetulekulisa. Muudatuste sotsiaalne ja majanduslik mõju on ulatuslikum siis, kui peres kasvab ka kolmas lapsetoetust saav laps. 3–6-lapselised pered saavad sissetulekulisa täiendavalt 340 eurot sõltumata sellest, kas peres kasvab kolm või kuus last. 3–6-lapselisi lasterikkad pered moodustavad 14% kõigist Eesti peredest, samas elab neis 28% kõigist Eesti lastest. Seitsme- ja enamalapseliste perede sissetulekud suurenevad võrreldes kehtivaga 440 euro võrra. Neid peresid on Eestis siiski vaid veidi üle saja. Suurimas lapsetoetust saavas Eesti peres kasvab 13 last.

¹⁵ Andmed pärinevad perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse ([474 SE](#)) eelnõu seletuskirja mõjuanalüüsist.

¹⁶ Sinisaar, H. (2022). Eesti perehüvitiste mõju laste vaesusele. *Acta Politica Estica*, 0(12), 30-62. Kättesaadav: <http://publications.tlu.ee/index.php/actapoliticaestica/article/view/1074>
Viira, A., Sinisaar, H. (2021) Laste elustandard. Kogumikus Lapsed Eesti ühiskonnas (2021) Õiguskantsleri Kantselei. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/Lapsed-Eesti-Uhiskonnas_kogumik%202021.pdf

Tabel 1. Lasterikka pere toetuse ja lapsetoetuse majanduslik mõju vastavalt laste arvule peres

	Perede arv	Perede osakaal, %	Laste arv	Laste osakaal, %	Perehüvitiste suurenemine*, eur	Perehüvitiste igakuine väljamakse kokku muudatuste jõustumisel*, eur
1 lapsega	82181	51%	82181	30%	20	80
2 lapsega	56077	35%	112154	42%	40	160
3-6 lapsega	23066	14%	74422	28%	340	860-1160
7 ja enama lapsega	116	0%	907	0%	440	1460-2060

*Arvestatud on lapsetoetust ning lasterikka pere toetust, mitte üksikvanema lapse toetust või teisi perehüvitisi. Lähtutud on lapsetoetuse ja lasterikka toetuse suurustest jaanuar 2023 seisuga, indekseerimine alates maist 2024 suurendab lasterikka pere toetuse suurust iga-aastaselt pensioniindeksi võrra.

Allikas: Sotsiaalkindlustusameti andmed 2022 aasta juuli lõpu seisuga ja Sotsiaalministeeriumi arvutused

Kokkuvõttes suurenevad enim lasterikaste ehk kolme ja enama lapsega perede sissetulekud. Samas on neis peredes ka rohkem ülalpeetavaid, mis tähendab ka suuremaid kulutusi¹⁷ ning suuremat võimalikku negatiivset mõju elukalliduse tõusust, mida toetuselisa leevendada aitab. Täiendavalt aitab lasterikastel peredel palga- ja elukalliduse kasvuga toime tulla lasterikka pere toetuse iga-aastane indekseerimine.

86% peredest on aga ühe- ja kahelapselised ning neid mõjutab esimese ja teise lapse toetuse suurenemine. Eesti Sotsiaaluuringu andmetel oli 2020. aastal lastega leibkondade netosissetulek kuus leibkonnaliikme kohta 741 eurot. Sissetuleku lisa 20 eurot lapse kohta moodustab leibkonnaliikme keskmisest netosissetulekust umbes 3%. Seega võib toetuse tõusust tuleva mõju ulatust lastega perede tarbimiskäitumisele ja toimetulekule lugeda väikeseks. Toetuse suurendamine vähendab inflatsiooni mõju.

Täiendavalt on pere alates 2023. aastast toetatud siis, kui lapsetoetuse saaja on üksikvanem üksikvanema lapse toetuse saamise mõistes. See tähendab, et tema ühel või mitmel tema lastest puudub sünnitunnistustel isakanne või on teine vanem kuulutatud tagaotsitavaks. SKA 2022. aasta juuni lõpu seisuga sai üksikvanema lapse toetust 8918 üksikvanemat 10338 lapse eest, kes moodustavad 4% kõigist lapsetoetust saavatest lastest. Toetuse saajad on üksikute eranditega enamasti laste emad, kelle lapse sünnitunnistusel puudub isakanne, mistõttu ei ole neil õigus saada elatist, elatisabi või toitjakaotuspension. Senine 19,18 euro suurune toetus ei aidanud kompenseerida teise vanema puudumist ning oli teistest üksikvanematele suunatud toetusmeetmetest nagu nt elatisabi või toitjakaotuspension mitmeid kordi väiksem.

Üksikvanema lapse toetuse suurendamine 80-le eurole aitab võrdsustada erinevate ühe vanemaga perede toetamist ning panustab laiemalt ühe vanemaga kasvavate laste vaesusriski leevendamisse. Üksikvanemate sihtrühma täiendav toetamine on eriti oluline olukorras, kus ühe täiskasvanu ja lapse/lastega leibkondade vaesusnäitajad on võrreldes kahe täiskasvanuga kasvavate lastega märkimisväärselt kõrgemad ning on viimaste aastate võrdluses näidanud ka kasvutendentsi. 2020. aastal elas suhtelises vaesuses 37,5% ühe täiskasvanuga lastega

¹⁷ Lapse vajaduspõhine miinimelatis. Uuringu lõpparuanne. (2020). Veebis kättesaadav <https://www.just.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/uudised/uuringud>

leibkondi. Absoluutne vaesus kasvas 2020. aastal võrreldes aasta varasemaga 5,3%-lt 6,4%-le, mis on ligi kaks korda enam, kui kõigi Eesti lastega pere puhul keskmiselt. Ühe täiskasvanu ja lapse/lastega keskmine netosissetulek leibkonnaliikme kohta oli paarisaja euro võrra väiksem (543 eurot 2020. aastal) kui lastega leibkondades keskmiselt (741 eurot). Arvestades praeguseid sissetulekuid, on seaduseelnõus kirjeldatud peretoetuse suurenemisel üksikvanemate leibkondadele ka suurem majandusliku ja sotsiaalse mõju ulatus kui kahe täiskasvanuga lastega leibkonnale, eriti kui üksikvanema peres kasvab rohkem kui kaks last.

Eelnõuga muudetava esimese ja teise lapse toetuse, üksikvanema lapse toetuse ja lasterikka pere toetuse mõju avaldumise sagedus on keskmine, kuna riiklikke peretoetusi, sh lapsetoetust, üksikvanema lapse toetust ja lasterikka pere toetust, makstakse iga kuu kuni lapse 16-aastaseks saamiseni ning lapse õppimise korral kuni lapse 19-aastaseks saamiseni.

Peretoetuste tõus ei sõltu vanemate sissetulekutest ega tööturualasest staatusest. Tegemist on universaalse toetusega, mistõttu ei avalda muudatus negatiivset mõju vanemate tööturustiimulitele, st vanema töölemineku korral ei vähene toetuse suurus. Üksikvanema lapse toetuse suurendamise ebasoovitava mõju riskiks on isakande tegemata jätmine toetuse eesmärgil. Seda riski võib siiski hinnata väheseks, sest uus toetuse suurus ei ületa riikliku elatisabi keskmist väljamakset (87 eurot) ning intervjuud sihtrühmas näitavad¹⁸, et isakande tegemata jätmist põhjendatakse argumentidega nagu keerulised suhted lapse isaga või soov lapsi üksi kasvatada (nt on laps sündinud kunstliku viljastamise tulemusena). Lisaks saab isakande tegemata jätmist vaid toetuse saamise eesmärgil mõjutada ka mitteregulatiivsete meetmetega.

Peretoetuste tõstmise kõrval kavandatakse eelnõuga ka muudatust alaealisele lapsele makstava elatise arvutamises. Kehtiv PKS § 101 lg 5 sätestab, et vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel, ehk teisisõnu, miinimumelatise arvutamisel tuleb summat vähendada sõltuvalt lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse suuruselt. Kavandatava muudatuse kohaselt ei mõjuta edaspidi lasterikka pere toetus miinimumelatise suurust. Miinimumelatise täpsemat arvutuskäiku on kirjeldatud eelnõu § 2 selgituses, kuid lihtsustatult lähtutakse kehtiva õiguse kohaselt järgnevast valemist¹⁹:

$$elatis = (elatis\ baassumma + 0,03\ brutokuupalk) - 0,5 \frac{lasterikka\ pere\ toetus}{laste\ arv} - 0,5\ lapsetoetus$$

Eelnõu seadusena jõustumisel ei vähendata edaspidi miinimumelatise suurust tulenevalt lasterikka pere toetusest ehk antud komponent elatise arvutamise valemist kaob. Uus valem on lihtsustatud kujul järgnev:

$$elatis = elatis\ baassumma + 0,03\ brutokuupalk - 0,5\ lapsetoetus$$

¹⁸ 2022. aastal veebruar-märts viidi Riigikantselei avaliku sektori innovatsiooniprogrammi „Üksikvanema toetusmeede“ raames läbi 29 intervjuud üksikvanemaga, kelle lapse sünnitunnistusel puudus isakanne.

¹⁹ Valem ei sisalda teise vanemaga koos veedetud aja ja laste väikse vanusevahe mõju miinimumelatise suurusele.

Muudatus toob kaasa PKS-i alusel arvatud elatise suurenemise nende üksikvanemate jaoks, kes saavad lasterikka pere toetust. Täpsed andmed selliste üksikvanemate (ja nende laste) arvu kohta puuduvad, kuid 2021. aasta Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu kohaselt oli leibkondi, kus oli sõltuvaid lapsi ja ühtlasi saadi lasterikka pere toetust, ligikaudu 3700. Sihtrühma suurus on siiski indikatiivne, kuna hõlmab ka neid vanemaid, kelle lastel on erinevad vanemad ning seetõttu ei sõltu elatis lasterikka pere toetusest²⁰.

Rahalist mõju üksikvanematele aitavad kirjeldada eespool, eelnõu § 2 selgituses toodud näited – nende põhjal tasub näiteks välja tuua, et kui kehtiva õiguse kohaselt kujuneks kolmelapselise pere puhul laste miinimumelatiste summaks 506,92 eurot (näide 1), siis kõigi eelnõuga kavandatud muudatuste jõustudes oleks see 636,92 eurot (näide 3). Seega suureneks elatiste summa antud näite puhul 130 euro võrra ehk 26%. Üksikvanemaga leibkonnale on kahtlemata tegemist igakuise sissetuleku olulise suurenemisega. Lasterikaste perede elatist maksuma kohustatud vanematel tähendab muudatus aga senisest täiendavat rahalist kulu oma laste ülalpidamisel, mis võib avaldada vanema toimetulekule ebasoovitav mõju.

Lasterikka pere toetuse mitte arvestamine elatise arvutamisel, tagab lasterikaste perede ühetaolise kohtlemise. Kehtiv seadus kohtleb lasterikkaid peresid erinevalt, lähtudes asjaolust, kas lastel on samad või erinevad vanemad. Kui lastel on samad vanemad, siis elatise arvutamisel võetakse lasterikka pere toetus arvesse ja elatise summa väheneb. Kui aga lastel on erinevad vanemad, nt üksikvanemal on 2 last ühe partneriga ja 1 laps teise partneriga, siis lasterikka pere toetust elatise arvutamisel arvesse ei võeta ja elatise summa suurus lasterikka pere toetus ei mõjuta.

Ebasoovitava mõjuna tuleb märkida mõju neile elatist saavatele üksikvanematele, kellel on üks või kaks alaealist last ning kellel ei ole seega õigust lasterikka pere toetusele. Lapsetoetuse tõus tähendab sellisel juhul, et elatise arvutamisel maha arvestatav summa suureneb ning elatise suurus selle võrra väheneb. Näiteks kui kehtiva õiguse kohaselt saaks ühe lapsega üksikvanem miinimumelatist 225,64 eurot, siis eelnõu jõustudes 215,64 eurot²¹. Tekib olukord, kus ühest küljest peretoetus tõuseb 20 euro võrra, kuid makstav elatis väheneb 10 euro võrra.

6.1.2. Mõju demograafiale

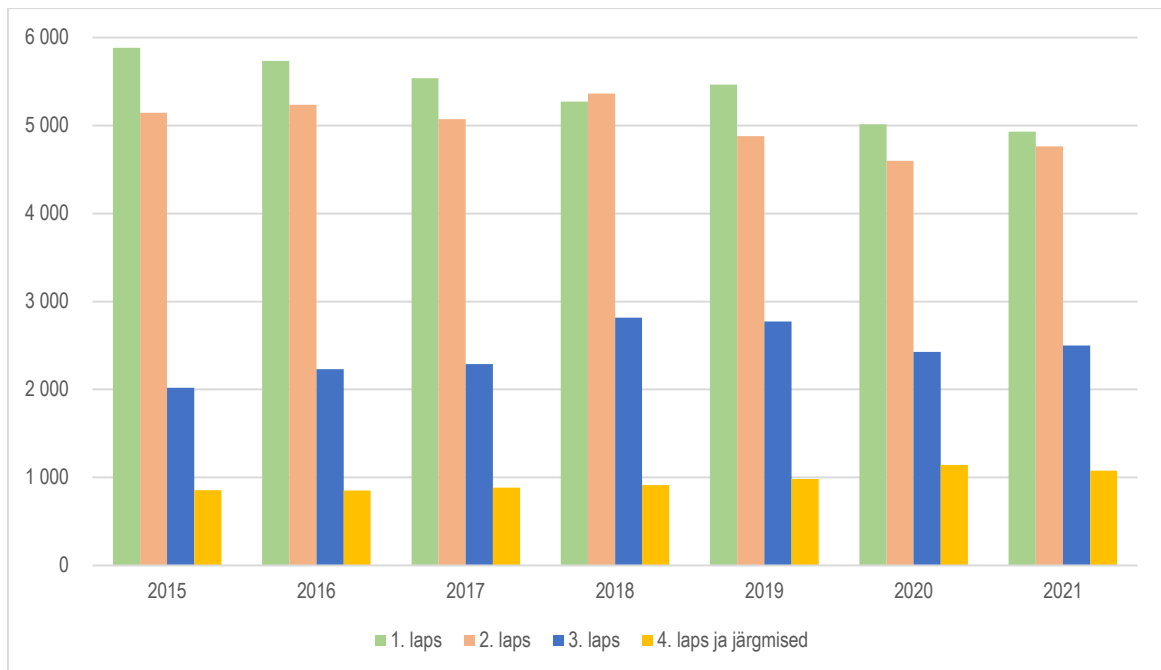
Uuringute kohaselt soovivad ligi pooled kahe lapsega pered veel vähemalt ühte last, kuid reaalsuses jõuab selleni väiksem hulk peresid. Sündide statistika näitas (joonis 1), et lasterikka pere toetuse rakendumine 2017. aastal suurendas kolmandate laste sündide arvu ligi veerandi võrra. Kasv toimus peamiselt peredes, kus teine laps oli kolmeaastane või noorem (joonis 2) ja esimene 10-aastane või noorem. Kasvas kolme last järjest saavate perede hulk. Mida väiksema vahega lapsed sünnivad, seda suurema tõenäosusega toimub järgmise lapse sünd. Sellest saab järeldada, et toetus mõjutas sünniotsust siis, kui peres olid kõik kolm last väiksemad. Samas on näha, et vähemalt nende mõne aasta jooksul ei vähendanud see suurema sünnivahega laste sündi.

²⁰ Näiteks võib neljalapselises peres olla kolm last, kelle mõlemad vanemad elavad koos, kuid neljanda lapse teine vanem ei ela leibkonnas ning tema eest saab üks lapsevanematest elatist. Selle lapse eest lasterikka pere toetust elatiskalkulaatoris arvesse ei võeta, sest lapse leibkonnast eemal elav vanem pole kohustatud pere teiste laste eest elatist maksuma.

²¹ Arvutuskäik (kehtib eeldus, et teise vanemaga koos veedetud aeg ja laste vanusevahe ei mõjuta elatise summat):

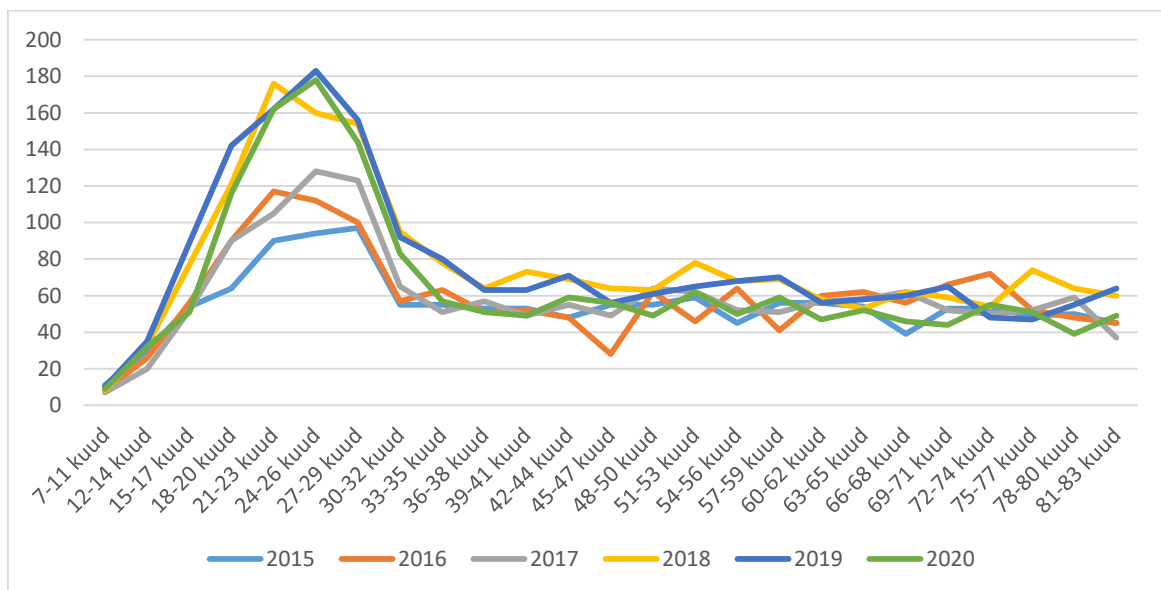
1) Kehtiv regulatsioon: $209,2 \text{ (baassumma)} + 46,44 \text{ (3\% keskm. brutokuupalgast)} - 0,5 \times 60 \text{ (kehtiv lastetoetuse suurus)} = 225,64$.

2) Eelnõuga kavandatud regulatsioon: $209,2 + 46,44 - 0,5 \times 80 = 215,64$.

Joonis 1. Lapsed sünnijärjekorra järgi

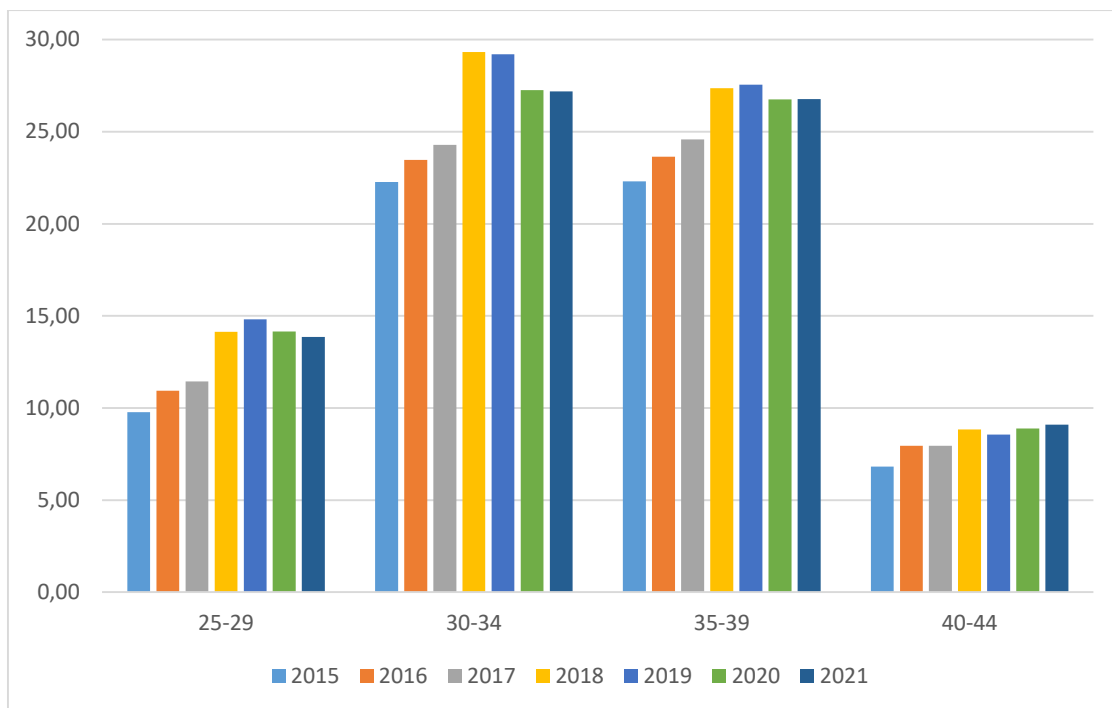
Allikas: Statistikaamet

Joonis 2. Kolmanda ja teise lapse sünni vahe kuudes (7 aastat)

Allikas: Statistikaamet

Aastatel 2020 ja 2021 on kolmandate sündide arv vähenenud, samas on neljanda ja järgmise lapse sündide arv veidi kasvanud. Kuna vähenenud on ka sünnitusealiste naiste hulk, siis toimus suhteline kolmanda ja järgmise lapse sündide arvu vähenemine peamiselt 30-34-aastaste naiste vanusrühmas (joonis 3). Sündide arvu vähenemises võis mängida rolli toetuse suhtelise suuruse muutumine elukalliduse tõusu tõttu, kuid samas tuleb arvestada, et laste saamise planeerimises mängivad olulist rolli ka paljud teised tegurid.

Joonis 3. Kolmanda ja järgmise lapse sündide arv 1000 vastava vanusrühma naise kohta, 2015-2021

Allikas: Statistikaamet

Lasterikka pere toetuse suurendamine ja indekseerimine loob eeldused, et majanduslikud motiivid ei takista kolmanda lapse saamist ja pered saavad lähtuda pereplaneerimisel enda tegelikest soovidest. Kuidas mõjutab sündimust seekordne toetuse tõus ja selle indekseerimine, mis peaks vähendama toetuse devalveerumist, saab hinnata mõne aasta pärast.

Kokkuvõttes kaasneb seadusemuudatustega oluline sotsiaalne mõju, sh demograafiline mõju. Kuna tegemist on Vabariigi Valitsuse prioriteetse ja kiireloomulise eesmärgiga, ei esitata eraldi põhjalikumalt mõjuanalüüsi eelnõus esitatud muudatuste kohta.

6.2. Mõju regionaalarengule

Eelnõus esitatud muudatused mõjutavad kõiki kohalikke omavalitsusi, sest Eestis pole omavalitsust, kus ei elaks lapsetoetust saav pere. Mõju ulatus aga sõltub sellest, kui palju on piirkonnas lastega peresid ja peredes lapsi ning kui suured on piirkonna keskmised sissetulekud. Suurim mõju on seaduseelnõul pigem maapiirkondadele, kus on väiksemad sissetulekud ja suurem vaesusrisk ning kus elavad suurema laste arvuga pered. Lasterikkaid peresid on proportsionaalselt enam ka Tallinna ja Tartu ümbruse eeslinnalistes piirkondades ja vähem suuremates linnades.²²

Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu andmed näitavad, et 2020. aastal oli laste suhtelise vaesuse määr maalises asustuspiirkonnas 18,2% ning absoluutse vaesuse määr 3,5%, samas kui linnalistes ja väikelinnalistes asustuspiirkondades vastavad näitajad 14,3% ja 2,3%. SKA lastetoetuste andmed näitavad, et ligi pooled lastega pered elavad Harjumaal, nendest omakorda enamik (67%) Tallinnas. Samas on Harjumaal pered pigem ühe- ja kahelapselised. Kolme- ja enamalapselisi peresid on suhteliselt rohkem Järva ja Põlva maakonnas (21% kõigist peredest).

²² Tammur, A. 2020. Kus sünnivad lapsed ja kus elavad emad? Statistikaablogi <https://www.stat.ee/et/uudised/2020/05/10/kus-sunnivad-lapsed-ja-kus-elavad-emad>

Statistikaameti andmestik on näidanud, et rohkem lapsi sünnib naistel, kes elavad maapiirkondades. Osaliselt tuleb see perede valikust – pärast esimeste laste sündimist kolitakse tihti suurematest linnadest kaugemale, et võimaldada suuremat elamispinda. Samas on tegu paljudele ka väärtuspõhine valikuga – maal elades saab lastele pakkuda paremat elukeskkonda.²³

Perehüvitiste suurenemine võib kaasa tuua kaudse positiivse mõju maapiirkondade arengule, kuhu võib sündida rohkem kolmandaid ja järgnevaid lapsi ja kus juba elavate lasterikaste perede toimetulek paraneb. Mõju ulatust on siiski raske prognoosida, sest tegu on pikaajalise suundumusega.

Üksikvanema lapse toetuse tõus mõjutab enam Ida-Viru ja Valga maakonda, kus on suhteliselt rohkem toetuse saajaid. Kui kogu Eestis moodustavad üksikvanema lapse toetuse saajad keskmiselt 4% kõikidest 0–17-aastastest lastest, siis Ida-Viru ja Valga maakonnas on see osakaal vastavalt 8% ja 7%. Sihtrühma suurus võrreldes kõikide maakonnas elavate lastega on keskmine. Mõju sagedus on samuti keskmine (tegu on igakuise toetusega). Ebasoovitavate mõjude riskiks on neis piirkondades isakandeta laste osakaalu suurenemine veelgi, sest tegu on ka maakondadega, mida kirjeldab laste suurem vaesusrisk. Statistikaameti Eesti Sotsiaaluuringu andmetel elas Ida-Virumaa lastest suhtelises vaesuses 26,1% ning Valga maakonna lastest 21,2%, samas kui kogu Eestis oli laste suhtelise vaesuse määr 15,5%.

6.3. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Perehüvitiste tõus ei mõjuta kohalike omavalitsuste korraldust, kuid mõjutab SKA ning Tervise ja Heaolu Infosüsteemi Keskuse (TEHIK) ülesandeid ja protseduure. Igakuiselt makstavate toetuste summa suurendamine ja lasterikka pere toetuse indekseerimine nõuab SKAIS-i arendamist, mis kaetakse TEHIK-u 2022 eelarve vahenditest. SKAIS-i arendamine on ühekordne tegevus ning mõju sagedust võib hinnata väikeseks.

Arenduste ettevalmistamiseks ja elluviimiseks suureneb SKA ja TEHIK-u halduskoormus, mis nõuab täiendavat personaliressurssi. TEHIK-ul on vajalik 2022. aasta oktoobrist luua neli täiendavat töökohta. SKA vajab juurde kuut täiendavat ametikohta, sest Euroopa Liidu perehüvitisi tuleb menetleda infosüsteemi väliselt nõ „käsitööna“, teavitades teiste riikide asutusi ja inimesi ümberarvestusest. Lisaks on eraldi vaja käsitsi teha indekseerimine. Kuna Euroopa Liidus eksporditakse peretoetusi ning vanema töötamise korral teises EL liikmesriigis tuleb sellel riigil, kus on suuremad peretoetused, hüvitada väiksema toetuse vahe, tekib Eestile muudatusega toetuste vahe hüvitamisel suurem roll. Täiendavate ametikohtade rahastus on taotletud RES 2023–2026 protsessis. Muudatuste ettevalmistamiseks tuleb SKA-l kuuest ametikohast kolm ametikohta täita juba 2022. aastal. Lisaks on vaja TEHIK-ul baaseelarvesse täiendavat töökohakulu SKA töökohtade teenindamiseks.

Muudatuse rakendamiseks kaasnev SKA ja TEHIK-u täiendav personalikulu ning SKAIS-i arenduse 2022.a lisavajadus on lahti kirjutatud seletuskirja punktis 7.

Miinimumelatise arvutamise regulatsiooni muutmine puudutab kohtuid ja perekonnaasjadega tegelevaid kohtunikke. Nii kohtunike kui lapsevanemate jaoks muutub miinimumelatise arvutamine mõnevõrra lihtsamaks, kuid mõju on nii vähene, et ei too kaasa kohtute töökoormuse muutumist ega mõju menetlusaegade pikkusele. Justiitsministeeriumile kaasneb

²³ Laste sünd ja lastega pered. Kogumikus Lapsed Eesti ühiskonnas (2021) Õiguskantsleri Kantslei. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/Lapsed-Eesti-Uhiskonnas_kogumik%202021.pdf

kohustus teha väiksemahulisi infotehnoloogilisi arendusi elatiskalkulaatoris, kuid sellega ei kaasne täiendavat kulu riigieelarvele.

Eelnevat arvestades võib eelnõukohase seaduse mõju riigiasutuste töökorraldusele ja töökoormusele hinnata tervikuna väikseks.

7. Seaduse rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Muudatusega lisandub kulu riigieelarvele. Suurenevad püsikulud peretoetuste maksmisele alates 2023. aastast.

2023. aastal kasvavad kulud esimese ja teise lapse toetuse, üksikvanema lapse toetuse ja lasterikka pere toetuse suurenemise võrra, kusjuures toetuse saajate sihtrühm ei muutu.

2024–2026. aastal suurenevad kulud esiteks peretoetuste suurenemise võrra ja lasterikka pere toetuse indekseerimise tõttu pensioniindeksi alusel alates maikuust (lisakulu arvutused põhinevad rahandusministeeriumi esialgsel pensioniindeksil). Lasterikka pere toetust makstakse kolme ja enama lapsega peredele.

Tabel 2. Riigieelarve lisavajadus toetuste suurendamisel

	Lisakulu, mln eurot			
	2023	2024	2025	2026
Lapsetoetus esimesele ja teisele lapsele (lapsed) – tõus 2023.a; ei indekseerita;	56,81	56,75	56,49	56,13
Üksikvanema lapse toetus (lapsed) – tõus 2023.a; ei indekseerita	7,39	7,26	7,14	7,02
Lasterikka pere toetus (seotud lapse õppimisega kui 16+):				
3-6 lapselise pere toetus (pered) – tõus 2023.a + indekseerimine alates 2024 (mai kuust), senised saajad	84,47	90,61	100,96	111,57
7- ja enama lapselise pere toetus (pered) – tõus 2023.a + indekseerimine alates 2024 (mai kuus), senised saajad	0,55	0,59	0,65	0,71
Kokku	149,2	155,2	165,2	175,4

Allikas: Sotsiaalministeeriumi arvutused

Muudatused toovad kaasa SKAIS-i arenduse ja SKA ning TEHIK-u täiendava tööjõukulu. 2022. aasta kulud kaetakse SKA ja TEHIK-u 2022. aasta eelarvest. 2023–2026 vajaliku SKA täiendava tööjõukulu ja TEHIK-u täiendava tööjõukulu ning jätkusuutlikkuse kulu planeerimisel on arvestatud juba lisaks antud eelnõuga tehtavatele muudatustele ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis kokku lepitud lasterikka pere toetuse etapiviisilise lõppemise rakendamisega kaasnevate kuludega. Antud töökohtade rahastus alates 2023. aastast on taotletud RES 2023–2026 protsessis.

Tabel 3. IKT arendus ja SKA ning TEHIK-u täiendavad tööjõukulud 2022-2026, eurot

Aasta	SKAIS2 arendus	SKA täiendav tööjõukulu	TEHIK täiendav töökohakulu vajadus SKA töökohtade teenindamiseks	TEHIK täiendav tööjõu- ja jätkusuutlikkuse kulu

2022	74 400	32 000	0	50 300
2023		197 439	5 000	201 200
2024		202 634	5 000	140 000
2025		210 105	5 000	140 000
2026		218 806	5 000	140 000

Allikas: SKA, TEHIK

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamiseks ei ole vaja vastu võtta, muuta ega kehtetuks tunnistada rakendusakte.

9. Seaduse jõustumine

Peretoetuste suurendamist ja elatist puudutavad muudatused (§ 1 p-d 1–4 ja § 2) on kavandatud jõustuma 1. jaanuaril 2023. a ning lasterikka pere toetuse indekseerimine (§ 1 p 5) on kavandatud jõustuma 1. mail 2024. a. Muudatuste jõustumise ajad on lepitud kokku ja fikseeritud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2022–2023 ja need on kooskõlas riigieelarveliste võimaluste ja rakendamiseks vajaliku ettevalmistusajaga.

Muudatustest mõjutatud asutustele jääb piisav aeg tutvuda uute õigusnormidega ja korraldada nende rakendamine, kuna neid on kaasatud juba muudatuste kavandamise käigus.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile ja Rahandusministeeriumile.

Arvamuse avaldamiseks saadetakse eelnõu MTÜ Lastekaitse Liidule, MTÜ Eesti Lasterikaste Perede Liidule, MTÜ Eesti Lastevanemate Liidule, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, Riigikohtule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Eesti Juristide Liidule, Notarite Kojale, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, MTÜ-le Lapsele Vanemad, MTÜ-le Oma Pere, Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutusele, Eesti Naiste Varjupaikade Liidule, MTÜ-le Naiste Tugi- ja Teabekeskus, MTÜ-le Ühendus Emade ja Laste Kaitseks, MTÜ-le Üksikvanema Heaks ning MTÜ-le Lasterikkad Isad.

Algatab Vabariigi Valitsus 2022. a.

(allkirjastatud digitaalselt)